

Za Bankar govore ministri finansija Srbije, BiH, Crne Gore i Makedonije

Javne finansije u istom sosu

Najveći izazovi za ministre finansija u zemljama regiona do kraja godine biće smanjivanje javne potrošnje, jačanje fiskalne discipline, očuvanje makroekonomske stabilnosti kako bi se lakše podnelo "kaskanje" privrede i stabilizovale javne finansije

Olivera Bojić

Na kom polju "nabrati" prihode da bi zakrpili rupu u državnoj kasi, kad privredna aktivnost opada, a usled nelikvidnosti preduzeća i poreski nameti, izvoz i uvoz, zajednički su problemi Srbije i susednih zemalja Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Makedonije. Ne kaplju više ni prihodi od privatizacije, a te zemlje u tranziciji budžetski deficit pokrivaju većim zaduživanjem na domaćem i inostranom finansijskom tržištu.

Kako bi ublažile posledice krize, vlade Srbije i BiH sklopile su prošle godine aranžman sa MMF-om, dok se Crna Gora i Makedonija još uvek krizi odupiru bez podrške iz Vašingtona.

Šta javne finansije zemalja regiona očekuje u narednom periodu, za magazin Bankar govore ministri finansija Srbije - Diana Dragutinović, Crne Gore - Igor Lukšić, BiH - Dragan Vrankić i Makedonije - Zoran Stavreski.

■ Kakve je probleme izazvala globalna ekonomska kriza za javne finansije vaše zemlje?

Diana Dragutinović: Svetska ekonomska kriza izazvala je i u Srbiji probleme koji su slični za većinu država. Najvažniji su: niža privredna aktivnost, pad potrošnje i uvoza, što je uticalo i na značajno smanjenje poreskih prihoda. Istovremeno, došlo je do rasta izdataka i većeg deficita, jer u doba kri-

Foto: Branislav Ješić

Diana Dragutinović: Javni dug u ovom trenutku ne predstavlja pretnju za sistem javnih finansija. Ali, ovo što se desilo Grčkoj i što preti nekim drugim evropskim zemljama u EU i van nje, treba da bude upozorenje. Najvažnije je da Srbiji ne preti "grčki scenario" i da građani mogu biti mirni i spokojni

ze potrebe za državnom intervencijom rastu da bi se obezbedilo funkcionisanje celog sistema. U uslovima presahlih prihoda od privatizacije, deficit se pokriva većim zaduživanjem države na domaćem i inostranom finansijskom tržištu. Ništa se, dakle, kod nas nije dogodilo drugačije nego u državama okružena ili bilo kojoj drugoj državi koja je bila ili jeste pogođena krizom.

Igor Lukšić: Crnogorska ekonomija je u periodu od 2006. do 2008. rasla prosečnom stopom od devet odsto, što je uticalo i na ostvarivanje budžetskog suficita, koji je u istom periodu iznosio oko četiri odsto BDP-a. Eko-

nomska finansijska kriza uticala je na znatno pogoršanje situacije u realnom i bankarskom sektoru, a kriza u aluminijumskoj industriji pogodila je naše najveće industrijske kompanije. Najveći problem je, svakako, bio prelazak iz suficita u deficit, koji će u 2009, nakon integrisanja fondova u konsolidovani račun državnog trezora i sa neizmirenim obavezama iznositi do četiri odsto BDP-a. U 2010. planirani deficit je 4,2 odsto BDP-a. Uprkos slabljenju ekonomije, vođenjem oprezne i konzervativne politike, fiskalni pokazatelji su nam veoma dobri, a aktivnom politikom Vlade na smanjivanju javne potrošnje za oko sedam odsto BDP-a u periodu 2008-2010. očuvali smo makroekonomsku stabilnost i osigurali redovno funkcionisanje državnog trezora.

Dragan Vrankić: Negativne posljedice svjetske ekonomske krize, iz SAD, a potom evrozone, prenijele su se, direktno ili indirektno, i na Bosnu i Hercegovinu, što pokazuje smanjenje ključnih ekonomskih indikatora u zemlji.

Uz pad privredne proizvodnje, znatno je smanjena potražnja za robom iz BiH te i nivo izvoza i uvoza, što je imalo negativne posljedice na ekonomski krvotok u BiH. Uz to je spoljnotrgovinski debalans 50 odsto. Pad prihoda, u oba entiteta, uticao je na smanjenje investiranja u različitim oblastima. Smanjena su i strana ulaga-

Igor Lukšić: Ne mislim da, ukoliko bi i došlo do zaključivanja aranžmana sa MMF-om, postoji još puno prostora za djelovanje i da bi MMF mogao tražiti neka rigoroznija rješenja. Neminovno je svođenje javne potrošnje na optimalan nivo od 35-40 odsto BDP-a

nja u BiH što je direktno povezano i s izostankom prioritarnih reformi koje su mogle da uklone prepreke stranim ulaganjima. Za 17 odsto je manje doznaka iz inostranstva, u 2008. iznosile su dvije milijarde 522 miliona KM, a u prošloj godini dvije milijarde 91 milion KM. Direktna posljedica svega jeste smanjenje BDP-a od tri odsto.

Zoran Stavreski: Nakon relativno visokih stopa rasta u 2007. i 2008. od 5,9, i 4,8 odsto, makedonski BDP je u 2009. smanjen za 0,7 odsto i to je očekivana posljedica krize u EU i SAD i pogoršanja ekonomskih aktivnosti u zemljama regiona. Ali, u poređenju sa ostalim evropskim zemljama, gde su u pojedinim slučajevima zabeležene i dvocifrene stope pada BDP-a, rezultati makedonske ekonomije u 2009. su

relativno dobri. I u najtežim mogućim uslovima visokog pada spoljne tražnje, smanjenog izvoza, prepolovljenih stranih investicija i duboke recesije svetske privrede, statistike pokazuju da Makedonija ima treći najbolji rezultat u Evropi prošle godine. To se pripisuje dobroj kondiciji s kojom je makedonska privreda ušla u krizu: preduzetim reformama u prethodne tri godine (niski porezi, smanjeni doprinosi, popravljena biznis klima), dobro odmerenoj podršci fiskalne politike i preduzetim antikriznim merama. Za malu i otvorenu ekonomiju razumljiv je povećan deficit tekućeg platnog bilansa u 2009. No, već u drugom kvartalu uvoz je zabeležio veću kontrakciju od izvoza i to je umanjilo deficit i pritisak na devizno tržište. U tom cilju pozitivan efekat je imao i rebalans budžeta, priliv deviza od izdavanja evroobveznica u visini 175 miliona evra, ali i povećan priliv doznaka iz inostranstva. Tokom krize fiskalna politika je balansirala između dva osnovna cilja – potrebe da se održi makroekonomska stabilnost i potrebe da se podsticanjem ekonomske aktivnosti kompenziraju negativni efekti svetske recesije. Uspješnost fiskalne politike se ceni po nivou budžetskog deficita, a Makedonija je uspela da ga zadrži na jednom od najnižih nivoa u regionu i Evropi, na 2,8 odsto BDP-a. Tako se i makroekonomska stabilnost uglavnom ogledala u smanjenom deficitu platnog bilansa, stabilnosti cena i kursa denara.

Dva rebalansa budžeta kao antikrizne mere tokom 2009. imala su za cilj prilagođavanje fiskalne politike stanju ekonomije i u uslovima smanjenih budžetskih prihoda to je značilo i smanjenje rashoda. Mere štednje preduzete su kroz zabranu zapošljavanja u javnom sektoru, zamrzavanje plata i smanjenje svih neproaktivnih troškova, kao i kapitalnim projektima sa prevashodno uvoznom komponentom. Po ocenama MMF-a u poslednjem izveštaju za Makedoniju fiskalna politika je bila adekvatna uslovima krize i održavanjem višeg nivoa investicija ona je pomogla ublažavanju posledica svetske krize po makedonsku privredu.

■ Koje ste mere preduzeli da biste sprečili negativne efekte?

D. Dragutinović: Država i Narodna banka Srbije su brzo i koordinirano reagovala. Centralna banka je povećala kamatnu stopu da bi sprečila prekomernu depresijaciju dinara, ali je i čestim intervencijama na deviznom tržištu i smanjenjem inače visoke obavezne rezerve na devizne depozite i zaduživanje, obezbedila deviznu likvidnost. Država je, sa svoje strane: povećala garanciju na depozite sa 3.000 na 50.000 evra. Zatim, suspendovala je porez na prihod od kamate i porez na trgovinu hartijama od vrednosti, subvencionisala je kamatne stope na kredite za likvidnost i investicije namenjene preduzećima. Isto tako subvencionisala kamatne stope na kredite građanima. Obezbedili smo garancije na investicione kredite kompanijama, garancije Narodnoj banci Srbije za likvidnosne kredite koji se obezbeđuju bankama. Država je i uvela mere koje su bile fokusirane da se ljudi zadrže u radnom odnosu, kao što su subvencije i pozajmice preduzećima sa perspektivom, pokrivanje dela troškova rada, start-up kreditima omogućila samozapošljavanje mladih. Obezbedila je, takođe, povoljne kredite od međunarodnih finansijskih institucija za krupne investicione projekte kao što je Koridor 10. Sklopili smo aranžman sa MMF čije su osnovne poluge: zamrzavanje plata, penzija i kupovine robe i usluga da bi se stvorio prostor za veće investicije i podsticaje. Potom, Bečki sporazum, kojim je obezbeđena podrška lokalnih banaka od strane njihovih matrica.

I. Lukšić: Antikrizni paket pomoći iznosio je više od 10 odsto BDP-a i bio je upućen privredi, bankarskom sistemu i građanima. Sve naše mjere bile su usmjerene na poboljšanje ukupne likvidnosti crnogorske privrede i bankarskog sistema. Početni paket podrške se odnosio na smanjenje poreza na dohodak građana sa 15 odsto na 12 odsto u 2009., snižavanje stopa doprinosa za obavezno socijalno osiguranje, uklanjanje naknade za korišćenje građevinskog zemljišta, za autoputeve, smanjenje cijena električne energije za mala i

Dragan Vrankić: Očuvanje makroekonomske stabilnosti uz smanjenje javne potrošnje, te pozitivni pomaci ekonomskog rasta, ostaju naš izazov

srednja preduzeća i najugroženije. Obezbedili smo, takođe, kreditnu podršku privredi i bankarskom sektoru u iznosu od oko sedam odsto BDP-a, a Zakonom o budžetu za 2010. planirali smo garancije za podršku privredi u iznosu od 140 miliona eura. Obezbeđivanjem garancija za kreditnu podršku kod međunarodnih finansijskih institucija u iznosu od 141 milion eura omogućili smo program za poboljšanje likvidnosti i dalji razvoj malih i srednjih preduzeća. Ukinuli smo obavezu plaćanja poreza na dobit preduzećima u vidu mjesečnih akontacija. Ostali smo pri daljem smanjenju poreza na dohodak građana sa 12 na devet odsto i izjednačili poreske stope za akontativno plaćanje za sve izvore dohotka na devet odsto. Takođe, Vlada je u cilju poboljšanja likvidnosti opština i privrede, uspostavila model za naplatu poreskih dugova, kroz odloženo plaćanje poreza na dobit preduzeća i carinskog duga.

D. Vrankić: S obzirom na to da smo složena zemlja, djelovanjem u okviru svojih nadležnosti, Vijeće ministara i entitetske vlade usvojile su pakete mjera za suzbijanje posljedica svjetske ekonomske krize i očuvanje fiskalne stabilnosti BiH. Naglasio bih da mi, osim fiskalne politike, i nemamo jake poluge djelovanja, pogotovo što imamo valutni odbor.

U prvom talasu krize radi očuvanja povjerenja u komercijalno bankarstvo, državne institucije povećale su osiguranje depozita na 35.000 KM i smanjile obvezne rezerve banaka u cilju povećanja njihove likvidnost ali i slobodnih izvora za plasmane. U javnom sektoru preduzeli smo velike mjere štednje, zato što smo procijenili da treba smanjiti javnu potrošnju i povećati finansijsku disciplinu. U skladu sa tim, zaključili smo da nam je potreban aranžman s Međunarodnim monetarnim fondom. (MMF-om). Dvije su osnovne odrednice tog aranžmana: smanjenje javne potrošnje i reforma socijalnog sektora.

Z. Stavreski: U prošle tri godine Vlada Makedonije je intenzivno radila na poboljšanju biznis klime reformama u više oblasti, a Svetska banka je u posljednjem izveštaju Doing business rangirala Makedoniju kao trećeg najboljeg reformatora u svetu. Tokom 2009. su donete i dopunske mere, kao što su

oslobađanje od poreza za reinvestiranu dobit, dopunsko smanjenje socijalnih doprinosa, još jedan poreski dan za uplatu PDV-a i njegovo smanjenje u prometu stambenih zgrada, stanova i investicija u infrastrukturu. To je privrednicima pomoglo da se lakše suprotstave krizi. Za mala i srednja preduzeća Vlada je obezbedila kreditnu liniju EIB od 100 miliona evra uz izuzetno povoljnu kamatu, a da bi relaksirala domaće tržište kapitala deficit smo finansirali iz spoljnih izvora, što je doprinelo povećanju deviznih rezervi i slabljenju pritiska na denar.

■ Zašto ste sklopili aranžman sa MMF-om i koliko vam je pomogao?

D. Dragutinović: Iako smo imali visoke devizne rezerve, likvidan i dobro kapitalizovan finansijski sektor, finansijsko tržište je bilo nervozno, što je trebalo sprečiti. Primera radi, samo na vest da je propala kompanija sa imenom koje je podsećalo na ime jedne od lokalnih banaka, stanovništvo je panično reagovalo povlačenjem depozita iz banaka. Povučeno je 20 odsto štednje za samo tri nedelje. Program sa MMF-om je delovao na povratak poverenja, i u tome smo uspeali. Veoma brzo posle potpisivanja programa sa MMF-om, devizno tržište se stabilizovalo, a štednja se ponovo vratila u bankarski sistem. Pri tom, kraj 2009. dočekali smo sa značajno većom šted-

Zoran Stavreski: Uspešnost fiskalne politike se ceni po nivou budžetskog deficita, a Makedonija je uspeła da ga zadrži na jednom od najnižih nivoa u regionu i Evropi – na 2,8 odsto domaćeg proizvoda

njom nego što smo imali u oktobru 2008, pre krize, što je veliki uspeh.

D. Vrankić: Implementacija aranžmana je u toku, a uz makroekonomsku stabilnost BiH dobili smo i potrebnu budžetsku finansijsku pomoć MMF-a. Ciljani budžetski deficit od pet odsto uspjeli smo popuniti. Namjera nam je da tako bude do kraja godine, kao i da ga smanjimo na četiri odsto za narednu godinu.

■ Zašto niste sklopili aranžman sa MMF-om?

I. Lukšić: MMF je u početnoj komunikaciji bio zagovornik tvrdih stavova koji su se odnosili na fiskalna prilagođavanja i u prethodnom periodu umnogome je promijenio poziciju. Sa druge strane, puno smo samostalno uradili na stabilizaciji javnih finansija i ne mislim da, ukoliko bi i došlo do zaključivanja aranžmana, postoji još mnogo prostora za djelovanje i da bi

MMF mogao tražiti neka rigoroznija rješenja. Da je to tako, pokazuje i konačni izvještaj MMF-a, koji je nedavno objavljen, koji je prepoznao naše aktivnosti i antikrizne mjere. Svakako, pažljivo pratimo situaciju. U ovom momentu su nam prioritet finansijski zakoni, koji su uslov za otpočinjanje razgovora o aranžmanu, čije usvajanje očekujemo krajem maja.

Z. Stavreski: Zemlje koje su aranžman sa MMF-om zaključile na kraći rok zabeležile su rast poreskih stopa što je protivno našim opredeljenjima da se smanje poreske obaveze privatnog sektora. Pri tome, zdrava makroekonomska osnova, odnosno privredni pad od samo 0,7 odsto, budžetski deficit od 2,8 odsto BDP-a, smanjenje deficita tekućeg bilansa i stopa nezaposlenosti upućuju na to da Makedonija nema potrebu za sklapanje aranžmana sa MMF-om. Poređenja radi, u zemljama regiona koje su ga zaključile prosečni pad BDP-a je oko 6 odsto, budžetski deficit oko 5 procenata, a stopa nezaposlenosti u porastu. Makroekonomski rezultati pokazuju da makedonska vlada ima kredibilitet da sama upravlja javnim finansijama, ali svakako ako se situacija pogorša tako da zahteva aranžman sa MMF-om, razmotriće se i takva mogućnost.

■ Koji će do kraja godine biti najveći izazovi u javnim finansijama vaše zemlje?

D. Dragutinović: Najveći izazov je održavanje socijalne kohezije, što znači da treba da izbegnemo stvaranje borbene linije između korisnika javnih sredstava (zaposlenih u javnom sektoru, penzionera i ostalih korisnika) i sadašnjih i budućih poreskih obveznika. Porast izdataka države u uslovima skromnog privrednog rasta, može da se ostvari ili kroz veće poresko zadržavanje ili kroz veće zaduživanje države. A i jedno i drugo je na štetu privrede. A njoj treba pomoći da raste, a ne onemogućiti rast.

I. Lukšić: Svakako, naš najveći imperativ je dalje prilagođavanje potrošnje i zaduživanje, kako bi naše javne finansije učinili stabilnim i održivim, a Crna Gora popravila kreditni rejting i

istrajala sa "konkurentnom" poreskom politikom. S tim u vezi, u narednom periodu neminovno je svodenje javne potrošnje na optimalan nivo od 35-40 odsto BDP-a. Ovo će podrazumijevati i optimizaciju broja zaposlenih u državnoj upravi i lokalnim samoupravama.

D. Vrankić: Očuvanje makroekonomske stabilnosti BiH uz smanjenje javne potrošnje, te pozitivni pomaci ekonomskog rasta, ostaju naš izazov. S tim u vezi je sprovođenje nužnih strukturnih reformi u socijalno osjetljivim oblastima, zadržavanje poreskih stopa na sadašnjem nivou, uz eventualno moguće sniženje što bi nas učinilo konkurentnijim.

Bez ubrzanih i temeljnih reformi BiH neće savladati probleme recesije, i pokrenuti ekonomiju zemlje ka rastu i razvoju. Političke reforme su preduslov poboljšanja i ubrzanja ukupnih ekonomskih i društvenih reformi u zemlji, a time i povećanju atraktivnosti BiH za ulaganje stranog kapitala.

Z. Stavreski: Za nas je u ovom trenutku najveći izazov dužnička kriza u EU. Pažljivo pratimo događaje na svetskim tržištima i ako dođe do produblivanja negativnih efekata Vlada će svakako preduzeti odgovarajuće mere. Na kraći rok postoji bojazan da se kriza u Grčkoj može odraziti i na makedonsku ekonomiju, posebno kriz smanjenje trgovinske razmene sa južnim susedom. Dobra vest je što to neće imati uticaja na finansijski sektor i strane investitore. Komparativne prednosti makedonske ekonomije uticaće na njih da ostanu u zemlji, čak je moguće

očekivati i nove grčke investicije zbog povećavanja troškova rada u Grčkoj. U svakom slučaju, Vlada Makedonije nastaviće odgovornu fiskalnu politiku, a cilj naše Strategije javnog duga je da on ne sme da pređe granicu od 40 odsto BDP-a.

■ ■ ■ Da li javni dug vaše zemlje predstavlja pretnju za sistem javnih finansija?

D. Dragutinović: U ovom trenutku, javni dug koji imamo sigurno ne predstavlja pretnju za sistem javnih finansija. Ali, ovo što se desilo Grčkoj i što pretilo nekim drugim evropskim zemljama u EU i van nje, treba da bude upozorenje. Ne mogu se činiti pogrešni koraci, a očekivati dobri rezultati. Fiskalna politika se mora voditi oprezno, prema pravilima, kao što sugeriše ekonomska teorija. Ono što je najvažnije jeste to da Srbiji ne pretilo "grčki scenario" i da građani mogu biti mirni i spokojni.

I. Lukšić: Državni dug porastao je sa 26,8 odsto sa kraja 2008. na 38 odsto na kraju 2009, da bi na kraju marta ove godine bio smanjen na 36,3 odsto BDP-a. Rast duga je uslovljen dijelom zbog zaduživanja usljed očuvanja ekonomske i makroekonomske stabilnosti, a dijelom zbog pada BDP-a, ali ga držimo na održivom nivou, ispod Mastrihta. Naš državni dug ima dugu ročnost, više od 12 godina, uglavnom smo zaduženi kod međunarodnih finansijskih institucija, sa niskom kamatnom stopom i većinom u eurima, te nema valutnog rizika.

D. Vrankić: Bosna i Hercegovina spada u grupu umjereno zaduženih zemalja. Učešće javnog duga BiH u bruto društvenom proizvodu je oko 35 odsto te je i pored izraženijeg rasta spoljne zaduženosti u 2009. i negativnog rasta BDP-a (oko tri odsto), ostao u okvirima „mastrihtskog kriterijuma“. Ukupna zaduženost na kraju prošle godine je iznosila oko 8,2 milijarde KM. Od toga, ukupni spoljni dug iznosio je 5,1 milijardu KM, a unutarnji oko tri milijarde KM.

Prema tom pokazatelju Bosna i Hercegovina je znatno manje zadužena u odnosu na susjedne i gotovo sve zemlje eurozone.

Z. Stavreski: Cilj Vlade je održavanje niskog nivoa budžetskog deficita i relativno niski nivo javnog duga. Na kraju krizne 2009. ukupan javni dug je bio 32 odsto, a državni 24 odsto BDP-a, što je daleko ispod mastrihtskog kriterijuma od 60 odsto. Osnovni principi po kojima se upravlja javnim dugom je utvrđivanje njegove optimalne strukture i usaglašavanje sa makroekonomskom politikom države, usklađivanje troškova utvrđenih budžetom svake godine i na srednji rok i limitiranje i eliminisanje uticaja rizika na srednji i na dugi rok. Po Strategiji javnog duga, u naredne tri godine nivo javnog duga zemlje je limitiran na 40, dok nivo državnog duga ne sme da pređe 30 odsto BDP-a. Ovakva ograničenja obezbeđuju održavanje javnog duga na dugi rok, a da se ne dovede u pitanje sposobnost blagovremenog servisiranja dospelih obaveza. ■ ■ ■

Studiraj daljinski diplomiraj evropski!

Uz savremen pedagoški pristup **kod kuće ili na poslu**, dobićete praktična znanja koja odmah možete upotrebiti na radnom mestu. **Online studije** vam omogućavaju da studirate ne odričući se društvenog života, zaposlenja i porodice, kao što je to već uradilo **više od 1.520** naših online studenata.

Studije se odvijaju na srpskom jeziku, sa uglednim profesorima iz Slovenije. Za sve prijave **do 30. 6.** dobijate **popust od 100 EVRA**.

Broj mesta je ograničen. Online info dani odvijajuće se 10. i 24. juna na www.doba.rs.

www.dobars.info@dobars

Bachelor program:
Poslovanje Business Management
 diplomirani ekonomista /VS/

Master program:
Međunarodno poslovanje International Business Management
 Magistar poslovnih nauka

DOBA Fakultet
za primenjene poslovne i društvene studije Maribor

Predstavništva Doba Fakulteta
 Sava Centar, Milentija Popovića 9, 11070 Beograd, tel. 0111 220 66 69, mob. 065 228 79 99
 Info tačke U Srbiji: Novi Sad, Bulevar oslobođenja 78, 21000 Novi Sad, tel. 0211 527 560
 Otvoreni univerzitet Subotica, Trg cara Jovana Nenada 15, 24000 Subotica, Tel. 0241 554 600